

yazarın yetişmesinde ve yazılarının yayımlanmasında görev üstlenmiş, Anadolu halkının ve halk hayatındaki zenginliklerin tanınmasına öncülük etmiştir.

Türk Folklor Araştırmaları, “Folklorcularımız” başlığı altında yaşayan halk kültürü araştırmacı ve yazarlarının biyografilerine de yer vererek çalışmalarını ve eserlerini tanıtmış, vefat edenlerden bazıları için özel sayılar çıkarmıştır. 114. sayı (Ocak 1959) halk edebiyatı ve folklor derleyicilerinden Mehmed Halid Bayrı’ya, 146. sayı (Eylül 1961) Osman Nuri Ergin’e, 152. sayı (Mart 1962) Mahmut Ragıp Gazimihal’e, 163. sayı (Şubat 1963) Muzaffer Sarısözen’e, 215. sayı (Haziran 1967) Mahmut Kemal Yanbeğ’e, 218. sayı (Eylül 1967) Ahmet Kutsi Tecer’e, 247. sayı (Şubat 1970) Behçet Kemal Çağlar’a, 296. sayı (Mart 1974) Âşık Veysel’e, 319. sayı (Şubat 1976) Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu’na, 332. sayı (Mart 1977) Abdülkadir İnan’a, 355. sayı (Şubat 1979) Cahit Öztelli’ye, 364 ve 365. sayılar (Kasım, Aralık 1979) 11 Kasım 1979’da ölen İhsan Hınçer için yazılan yazılara ayrılmıştır. Münevver Alp’in “Eski İstanbul’da ...” diye başlayan, her birinde farklı bir konuya yer verilen, İstanbul’un bir kadın gözüyle anlatıldığı, çeşitli anıları da içeren on beş yazısı (aralıklarla sy. 171, Ekim 1963 – sy. 299, Haziran 1974), Mehmed Halid Bayrı’nın “İstanbul’da Yer Adları” başlıklı on bir yazısı (sy. 34-47, Ağustos 1952 – Haziran 1953), Muzaffer Erdoğan’ın “İstanbul’da ...” başlığıyla çeşitli el sanatlarını tarihî belgelere dayanarak incelediği yedi yazısı (aralıklarla sy. 72-104, Temmuz 1955 – Mart 1958) dergide çıkan dizi yazılardan bazılarıdır.

Her cildin sonunda yazar soyadına göre o ciltte yer alan yazılar “İndeks” başlığı altında verilmiş, her beş cildin sonunda konularına göre genel indeks şu başlıklar altında yer almıştır: “Genel Konular”, “Metot-Görüşler”, “Anonim Halk Edebiyatı”, “Müzik-Türküler”, “Millî Danslar-Eğlenceler-Çocuk Oyunları”, “Genel Folklor: Gelenekler-Görenekler-İnanmalar”, “Halk Hekimliği”, “Şairler”, “Masal-Efsane-Rivayet-Fıkra”, “Etnografya Malzemesi”, “Kitaplar-Eleştirmeler.” Bunların yanında X. cildin indeksinde “Yeni Çıkan Eserler”, “Diğer Yazılar ve Olaylar”la “Biyografya” başlıkları, XV. cildin sonundaki indekste ise “Halk Dansları Eğlenceler Oyunlar” başlığıyla spor da bulunmaktadır. Birden çok konuyu ilgilendiren yazılar ilgili oldukları her konuda ayrıca gösterilmiştir. “Konu-Yazar Kaynakçası” adıyla yapılan bir çalışmada ise (bk. bibl.) dergide yer

alan yazılar yirmi dört konu başlığında ve onlarca alt başlıkta toplanmıştır.

Türk Folklor Araştırmaları dergisinin en çok yer alan yazarlar yer alış sırasına göre şöylece sıralanabilir: M. Halid Bayrı, S. Yaver Ataman, İhsan Hınçer, M. Fahrettin Kırzioğlu, Cahit Öztelli, Y. Kemal Göğçeli, H. Zübeyr Koşay, Hikmet Dizdaroğlu, Z. Fahri Fındıkoğlu, M. Şakir Ülkütaşır, H. Bedi Yönetken, Bora Hınçer, Şükür Elçin, A. Rıza Önder, Münevver Alp, Metin And, Nejat Birdoğan, Mehmet Önder, A. Kutsi Tecer, Malik Aksel, M. Adil Özder, Muammer Kemal Özergin, İshak Sunguroğlu, Saim Sakaoğlu, A. Süheyl Ünver, Aydın Oy, İbrahim Aslanoğlu, M. Sabri Koz, İ. Ünver Nasreddinoğlu, Şevket Beysanoğlu, Nail Tan, Türker Acaroğlu, Nevzat Gözaydın, Kâmil Toygar, A. Edip Uysal. Dergide daha az görülen diğer önemli isimler de şunlardır: N. Sâmî Banarlı, B. Rahmi Eyüboğlu, E. Cem Güney, Naki Tezel, Osman Nuri Ergin, Abdülbaki Gölpınarlı, Fethi Gemuhluoğlu, İ. Hakkı Konyalı, R. Ekrem Koçu, M. Tahir Alangu, Muzaffer Sarısözen, V. Cem Aşkun, H. Ziya Ülken, Turgut Günay, O. Şaik Gökyay, Muzaffer Erdoğan ve Bilge Seyidoğlu.

BİBLİYOGRAFYA :

Nuri Taner, “TFA Dergisinde Yayımlanan Masalların Toplu Bibliyografyası (sayı 1-366)”, *Folklor ve Etnografya Araştırmaları*, Ankara 1985, s. 341-359; Turhan Baraz v.dğr., *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi Konu-Yazar Kaynakçası*, Eskişehir 1986; Ahmet Aydın, *Musiki Mecmuası ve Türk Folklor Araştırmaları Dergisi’nde Türk Halk Müziği ve Oyunları Hakkında Yazılmış Makalelerin Bibliyografya İncelemesi ve Sonuçları* (sannatta yeterlik tezi, 1996), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Nail Tan, *Folklor (Halk Bilimi) / Genel Bilgiler*, İstanbul 2003, s. 104; Derya Çoban, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi’nin 1-183. Sayılarında Yer Alan Masal Metinlerinin, 11-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Bilgişel, Duyuşsal ve Psikomotor Özelliklerine Göre Uygunluğunun Değerlendirilmesi* (yüksek lisans tezi, 2008), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; “Türk Folklor Araştırmaları”, *TDEA*, VIII, 413-414; M. Sabri Koz, “Türk Folklor Araştırmaları”, *DBİst.A*, VII, 312-313.

NURETTİN ALBAYRAK

TÜRK İNŞAAT ve SANAT ESERLERİ MÜZESİ

İstanbul Saraçhane’de
Amcazâde Hüseyin Paşa Külliyesi’nde
kurulan müze.

Amcazâde Hüseyin Paşa Külliyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1957-1958’de onarım programına alınmış, ancak restorasyonu 1966 yılında tamamlan-

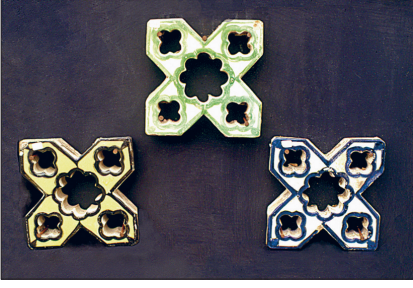
mıştır. Sanat tarihçileri, mimarlar, restoratörler, tarihçiler ve epigraflara ışık tutması, gelecek kuşaklara bunların tanıtılması amacıyla eski eser restorasyonlarından elde edilen mimari eserlerle teberrükât depolarında toplanan malzemeler bu külliye getirilerek oluşturulan müze 13 Mayıs 1967’de hizmete açılmıştır. Sürekli gelen eserlerden dolayı mekân sıkıntısı çeken müzede odaların küçük oluşu ve revakların bahçeye açılması yüzünden özellikle kış aylarında hizmet güçleşmektedir. Medrese odalarında yapılan sergilemede ziyaretçiyle objeler arasında uygun bir görüş ve izleme alanı bulunmamaktadır. Ayrıca büyük boyutlu eserlerin kapalı mekânlarda sergilenmesi imkânsızdır. Tarihî bir bina olması sebebiyle ısı, ışık ve nem problemleri bulunan yapıda çağdaş müzecilik anlayışı içinde yeterli hizmet verilememektedir.

Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi’nde taş eserler (kitâbeler, mezar taşları vb.), dekoratif inşa malzemeleri (çiniler, alçı kaplılar, şebekeler vb.), aydınlatma araçları (şamdanlar, cam aydınlatma araçları, alçı pencereler vb.), çeşitli dönemlere ve devletlere ait sikkeler bulunmaktadır. Bunlar revak altlarında ve bahçede teşhir edilmektedir. Kütüphane ile sibyan mektebi arasındaki bahçede Fâtiî Camii’nin 1894 depremi arkasından yapılan tamirinden kalan, fakat son tamirde sökülen barok üslûptaki taş minare külâhı yer almaktadır. Bunun yanında çeşme aynaları, yalakları da bu bölümde sergilenmektedir. Bahçenin diğer bölümlerinde I. Abdülhamid, III. Selim, II. Mahmud, Abdülmecid ve II.

Sünbül Efendi Türbesi’nden Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi’ne getirilmiş olan Kâbe tasvirli çini pano (Envanter nr. 917)

TÜRK İNŞAAT ve SANAT ESERLERİ MÜZESİ

Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'ndeki Kubbetü's-sahre çinilerinden bir grup (Envanter nr. 356, 621, 800)

Abdülhamid'e ait tuğralar bulunmaktadır. Tuğralarla birlikte taş kubbe alemleri, küfeki, mermer, bronz pencere şebekeleri, sütun başlıkları, içerisinde balık kabartmaları işlenmiş bir mermer havuz, Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi'nin yazılı kasnak frizi, su hazneleri mevcuttur. Bunlardan başka Fâtih Sultan Mehmed dönemi yapısı olmasına rağmen 1957'de yıktırılan Mimar Ayas Mescidi'nin yanında Ayas Ağa Türbesi duvarındaki taş kitâbelerden biri, Yavuz Sultan Selim devrinin tanınmış şahsiyetlerinden, bir iftira sonucu başı vurulan Tâcizâde Câfer Çelebi'ye ait olduğu sanılan bir mezar taşı, Râkım Efendi'nin hattının bulunduğu iki adet mezar taşı, İstanbul'un fethinde hizmetleri geçmiş sekbanların mezarlıklarından On Sekiz Sekbanlar Mezarlığı'nın mezarlık kitâbesi bahçedeki diğer önemli eserler arasındadır. Ayrıca Yenikapı Mevlevihânesi, Galata Yeniciami (Vâlîde Camii), Üsküdar Afganiler Tekkesi, Süheyl Bey Camii ve Çeşmesi ile Keşfi Câfer Efendi Türbesi'nin kitâbeleri bahçede görülmeye değer eserlerdendir.

Müzenin kapalı bölümlerinde teşhir edilen eserler günümüzde teşhirden kaldırılarak sağlıklı bir şekilde korunması için depolanmıştır. Bunlar dekoratif inşa malzemeleri ve aydınlatma araçlarıdır. Dekoratif inşa malzemeleri çiniler, alçı kalıplar, ahşap eserler, madenî inşaat malzemelerinden oluşur. Bu grubun en önemli eserleri çinilerdir. Çiniler, XIII. yüzyıl Anadolu Selçuklu yapılarında kullanılanlardan başlayarak zamanımızda halen yapılmakta olan Kütahya çinilerine kadar çeşitli dönemlere ait değişik üslûplardaki örneklerdir. Kayseri Huand Hatun Hamamı ve Beyşehir Demirli Mescid'in Selçuklu çinileri müzedeki nâdide eserler arasında yer alır. Bursa Yeşiltürbe'ye ait bir adet çini alınlık, Bozüyük Kasım Paşa Hamamı kitâbesi, Edirne

Şah Melek Camii'nin bordür çinileri İstanbul dışından diğer örneklerdir. Bilhassa Türk çini sanatında az sayıda örneği bulunan Kâbe tasvirli çinilerden bir tanesi de müzededir. Bu çini 1973'te Sümbül Efendi Türbesi'nden getirilmiştir. Ait olduğu türbede kapı üstünde kitâbeli bir çini ile yan yana iken düşüp kaybolma tehlikesi yüzünden restorasyon sırasında bu müzeye nakledilmiştir. XVI. yüzyıla ve sonraki döneme tarihlenen çinilerden müzede bulunan örnekler ise Topkapı Sarayı, Rüştem Paşa Camii, Takkeci İbrâhim Ağa Camii ve Sultan Ahmed Külliyesi'ndeki Arasta Sebili'ne aittir. Müzede mevcut değişik bir çini grubu da Kudüs'teki Kubbetü's-sahre'nin çinilerinden oluşmaktadır. XX. yüzyılın başında Mimar Kemâleddin tarafından yapılan tamirat sırasında kullanılan mahallî özellikteki çinilerden artan birkaç parça örnek restorasyon sonrasında Vakıflar Genel Müdürlüğü depolarına götürülmüş, ardından müzeye intikal etmiştir. Alçı kalıp örnekleri ise XV. yüzyıl kûfî yazılı rûmî ve palmetle bezenmiş levhalar, XVI. ve daha sonraki yüzyıllara ait mukarnaslar, kemer ayakları, frizler, kabaraalar ve kornişlerdir. Neo-klasik dönem özelliklerini aksettiren alçı kalıp ve kaplamalar da vardır.

Ahşap eserlerde Türk mimarisinin çeşitli dönemlerinde kullanılmış ağaç işleri görülmektedir. Bu grubun en önemli eserleri arasında Ankara Ahî Elvan Camii'nin dolap ve pencere kanatları dikkat çekicidir. Bunların üzeri oyma tekniğinde yapılmış kûfî ve sülûs yazılar, rûmî palmetlerin birbirine geçmesiyle oluşan bitkisel bezemelerle kaplanmıştır. Müzede Selçuklu devri geometrik geçmeli örneklerden başka XV. yüzyıla ait çeşitli ahşap oymalar, Yeniciami Hünkâr Kasrı'nın Edirne işi tavan göbeği, sedef kakmalı kapı bingileri, daha geç devirlere ait rûmî palmet ve rozetler, eklektik üslûptaki mahfil parçaları bu grupta yer alan diğer eserlerdir. Madenî inşaat malzemeleri arasında XIV. yüzyıla kadar inen değişik ölçülerde çiviler, demir kenetler, zıvanalar ve lokmalar vardır. Ayrıca kubbe, minare ve sancak alemleri, kilitler, anahtarlarla çeşme muslukları, kurşun mühürler de bu bölümde mevcut eserlerdir.

Müzedeki aydınlatma araçlarını şamdanlar, kandillik, fenerler, cam kandillik ve fanuslar teşkil eder. Şamdanların içindeki en eski örnekler Selçuklu dönemine ait olup XIII. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bu şamdanlar 1964 yılında vakıf teberrükât eşyaları tesbiti yapılırken Kartal'da Dola-

yoba Camii'nde görülmüş, daha sonra müze açılınca buraya getirilmiştir; üzerleri yazılı ve sülûsüdür. Özellikle bitkisel süslemenin yanı sıra oturan ve atla avlanan hareket halindeki figürler dikkat çekicidir. XV. yüzyıl Memlük şamdanı da bu grubun kıymetli eserlerindendir. Şamdanın üzeri madalyonlar, kıvrık dallar ve sülûs yazılarla bezenmiştir. Osmanlı dönemi klasik pirinç şamdanları müzede bol miktarda bulunmaktadır. Bu şamdanlar XVI-XVII. yüzyılın lâle ve stilize lâle formundadır. Daha sonraki dönemlere ait şamdanlar barok, rokoko dönemi süsleme üslûbunda bezenmiştir. İçlerinde Sultan Abdülmecid'in Aya Sofya Camii'ne vakfettiği şamdan önem arz etmektedir. Bu grubun değişik bir örneği de Eyüp Sultan Camii'nden alınan, üzeri yazılı XVI. yüzyıl pirinç kandiliğidir. Kandille birlikte çeşitli boyutlarda ve değişik özelliklerde fenerler bir başka grubu teşkil eder. Cam kandillikler ve fanuslar da incelenebilecek güzel örneklerdir. Mimari eserleri aydınlatmakta kullanılan revzenler arasında Zal Mahmud Paşa Camii ve Yeniciami hünkâr mahfiline ait örnekler dışında çeşitli yapılara ait klasik Osmanlı pencerelerinin alçı içlikleri bulunmaktadır.

Bir başka grup eser, şu ana kadar sadece tasnifi yapılmış olan çeşitli devletlere ve dönemlere ait madenî paralardır. Paralar henüz literatüre girmemiş ve sergilenmemiştir. Gümrük Müdürlüğü'nden emekli olan Ali Ertan adında bir memur tarafından toplanan bu eserleri adı geçen

Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'nde bazı ahşap eserlerin sergilendiği köşe

kişi Gureba Hastahanesi'nde vefatından az önce hastahanenin başhekimine teslim etmiştir. Daha sonra başhekim tarafından müzeye verilen madenî paraların çoğunluğu erken devir Emevîler, Abbâsîler, Eyyübîler, Artuklular, İlhanlılar, Atabegler dönemi ve San'a imamaları devrine ait olan altın, gümüş, bronz ve bakır paralardır. Bizans imparatorları adına darbedilen diğer bir grup para da ilgi çekicidir. Daha geç döneme tarihlenen madenî paralar içinde çoğunluğu Osmanlılar devrinde basılan paralar yer almaktadır. Bunlar Kanûnî Sultan Süleyman döneminden başlayarak 1918 yılına kadar birçok padişah adına darbedilen bakır ve gümüş sikkelere oluşturmaktadır.

Müze 1967 yılında açıldıktan sonra bazı imkânsızlıklar sebebiyle 1976'da kapatılmıştır. Bu tarihten itibaren bakımsız duruma gelmiş, tamirlerden artan mimari malzemelerin sürekli buraya taşınmasıyla depo halini almıştır. 1983 yılının Mart ayından sonra başlayan çalışmalar neticesinde eserlerin bakımı ve külliyein restorasyonu yapılarak bazı yeniliklerle birlikte 28 Ekim 1984 tarihinde müze tekrar hizmete açılmış, 1986'da çeşitli sebeplerle tekrar kapatılmıştır. Bugün müzenin Haseki Külliyesi'nde yeniden açılması için hazırlıklar devam etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şennur Aydın, "Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi", *Vakıflar*, İstanbul 1984, s. 66-69; a.mlf., "Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi", *Türkiyemiz*, XVI/47, İstanbul 1985, s. 32-39; a.mlf., "Amcazâde Hüseyin Paşa Külliyesi", *DİA*, III, 9-10; Mehmet Önder, *Türkiye Müzeleri*, Ankara 1992, s. 143-144; Erdem Yücel, "Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi", *Vakıflar Bülteni*, sy. 1, İstanbul 1970, s. 57-62; a.mlf., "Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesinde Kurulmakta Bulunan Yeni Bir Müze", *TY*, VI/1 (1967), s. 30-31; a.mlf., "Tunç Bir Selçuklu Şamdanı", a.e., VI/6 (1967), s. 27-29; a.mlf., "İstanbul Vakıf Müzeleri", *Türkiyemiz*, III/8, İstanbul 1972, s. 12-21.

EMİNE TÜLAY SÜLÜNGÜR

TÜRK ve İSLÂM ESERLERİ MÜZESİ

İstanbul'da
Türk ve İslâm sanatı eserlerini
topluca barındıran
ilk Türk müzesi.

Evkaf Nâzır Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi'nin kurduğu, 1914'te ziyarete açılan müzenin ilk adı Evkâf-ı İslâmiyye Müzesi'dir (İslâm Vakıfları Müzesi). 1908 yılından itibaren yapılan çeşitli toplantılarda Sadrazamlık, Maarif Nezâreti ve Müze-i Hümay-

yun tarafından Hazîne-i Evkâf-ı Hümayun İdaresi'ne kıymetli eşyanın toplatılması ve kurulacak bir müzede korunmasının telkin edildiği bilinmektedir. Bizzat Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın imzası ile gümüşlere tezkere yazılmakta ve çalınan eşyanın Avrupa müzelerine kaçırılmasını önlemek için dikkatli davranılması bildirilmekteydi. Alınan bütün önlemlere rağmen hırsızlıklar devam etmiş, çalınan eşya arasında halı, kilim, ahşap kapı, rahle, el yazmaları, kandil, fanus gibi taşınır eserler bulunduğu gibi mihrap çinileri ve pencere alınlıkları gibi duvara raptedilmiş olanlar da vardır. Artan soygunlar karşısında bu eserlerin bir an önce toplanması yeniden gündeme gelmiş ve Müze-i Hümayun Müdürü Osman Hamdi Bey'in başkanlığında değerli İslâm sanatı eserlerinin korunması önlemlerine ve toplanmalarına dair karar alacak bir komisyonun kurulması kararlaştırılmıştır. Böylece İslâm sanatı eserlerinin değeri anlaşılmaya başlanmış ve koruma altına alınmaları konusunda ilk önemli adım atılmıştır. Öncelikle talana uğrayan cami, türbe, mescid gibi binalarda mevcut kıymetli eserler Evkaf Nâzırı Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi tarafından toplatılmıştır.

Ülkenin her yanından toplanan eserlerin yanı sıra Halep gibi uzak vilâyetlerden de eserler getirilmiştir. Ancak zamanın şartları gereği genel bir tarama yapılmadığı için daha sonraki yıllarda derlemelelerin tekrarına ihtiyaç duyulmuştur. Kurulması kararlaştırılan Evkâf-ı İslâmiyye Müzesi için ayrı bir bina yapımı düşünülmüş-

XVII. yüzyılın
ikinci
yarısına ait
mineli altın
sorguç yuvası
(TİEM, Envanter
nr. 447)

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde sergilenen maden işi eserlerden bronz buhurdan (Envanter nr. 12)

se de sonradan bundan vazgeçilerek Süleymaniye Külliyesi'nde boş bulunan imaret (dârüzziyâfe) binasında karar kılınmıştır. Buradaki koleksiyona dair güzel basıklı bir rehber 1939'da yayımlanmıştır. Müzenin düzenlenme hazırlıklarına dair pek çok belge mevcuttur. Bunlara bakarak özel dolap ve vitrin siparişi verildiği, sergilenecek halı ve kilimlerin bakım ve tamir görüldüğü anlaşılmaktadır. Müze müdürlüğüne getirilecek kişi üzerinde dikkatle durulmuş, aralarında Celâl Esat'ın da (Arseven) bulunduğu birçok kişiye teklif yapıp mülâkata çağırılmış, müdürün yanında fahri olarak çalışacak bir yönetim kurulu oluşturulmuş, bu kurul vakıf binalardan eşya ve eser toplayıp getirmeye, haftada bir gün gerekli konuları incelemeye yetkili kılınmıştır.

Müze, Sultan Mehmed Reşad'ın tahta çıkışının yıl dönümüne rastlayan 27 Nisan 1914 tarihinde açılmıştır. Uzun arayışlardan sonra müdürlüğe Ahmed Hakkı Bey getirilmiş, daha sonra Mimarzâde Ali Bey bu görevi ifa etmiştir. Açılıştta Veliaht Yûsuf İzzeddin Efendi'nin yanı sıra Besim Ömer Paşa, Sadrazam Said Halim Paşa, Şeyhülislâm Ürgüplü Hayri Efendi, devlet dairesi müsteşarları, yabancı diplomatlar ve gazeteciler hazır bulunmuştur. Müze hakkında İtalyan U. Monneret tarafından 1921'de bir İtalyan dergisinde makale yayımlanmıştır. Kuruluşunda Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'ne bağlı olan müze, 1924 yılında Evkaf Nezâreti'nin kaldırılmasıyla Vakıflar İdaresi'nden ayrılarak Maarif Vekâleti'ne bağlanmış, ardından Türk ve İslâm Eserleri Müzesi adıyla Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nün bir şubesi halinde ça-